

СТУДІЇ З КОГНІТИВІСТИКИ

УДК 81'42+ 811.133.1

DOI 10.31494/2412-933X-2018-1-5-46-52

Нікішина Т. І.,

кандидат філологічних наук, старший викладач,
Бердянський державний педагогічний університет,
tinikisyna@gmail.com

ГРАМАТИЧНІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ LIBERTÉ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ФРАНЦІЇ

Анотація

У статті зроблена спроба проаналізувати граматичні форми об'єктивації концепту LIBERTÉ в політичному дискурсі Франції початку ХХІ століття. Виявлено основні засоби вербалізації даного явища з метою маніпуляційного впливу на реципієнта, що є характерною рисою політики. Автор зазначає, що основним граматичним вираженням концепту є іменник. У статті наводяться практичні приклади реалізації засобів репрезентації концепту LIBERTÉ в різних самостійних частинах мови (іменник, прикметник, дієслово, прислівник).

Ключові слова: дискурс, політичний дискурс, концепт, форма, реалізація.

Summary

This article attempts to analyze the grammatical forms of objectification the concept of LIBERTÉ in the French political discourse of the XXI century. There have been defined the main methods of verbalization the giving phenomenon with the purpose of manipulative effect on the recipient, which is a characteristic feature of the policy.

Key words: discourse, political discourse, the concept, form, realization.

Лінгвокультурний концепт – складне ментальне утворення, яке реалізується в вербальних репрезентантах, що відносяться до різних граматичних категорій слів. Дериваційні можливості побудови лексеми-репрезентанта залежить від можливостей словотвірної системи мови.

Вивчення концепту досліджується в багатьох напрямках, які аналізують його наповненість і відображення в мові (Дж. Кемені, Ж. Дельоз, В. Звєгинцев, А. Вежбицька, Л. Іванова, В. Красних, В. Маслова, В. Дем'янков, А. Кубрякова, З. Попова, Й. Стернин, Г. Селіванова, А. Кагановська і багато інших). Неодноразово об'єктом вивчення ставали власне політичний дискурс (Р. Водак, Т. ван Дейк, П. Серіо, В. Богданов, М. Макаров, В. Карасик, А. Баранов та ін.) і реалізація різних концептів у зазначеному виді діяльності (Дж. Лакофф, Ч. Філмор, О. Кубрякова, А. Баранов та ін.). Незважаючи на наявність значної кількості спеціальних досліджень і певних досягнень у вирішенні

завдань теоретичного та практичного характеру, багато аспектів політичного дискурсу залишаються дискусійними.

Мета нашого дослідження – аналіз граматичних елементів як способів відображення концепту LIBERTÉ в політичному дискурсі Франції початку XXI століття, його вплив на побудову політичних текстів і маніпуляційний потенціал. Поставлена мета передбачає виконання відповідних завдань: розгляд фактичного матеріалу (частотність реалізації концепту LIBERTÉ в правових документах і виступів політиків); визначення граматичних способів об'єктивації концепту LIBERTÉ в політичному дискурсі Франції; виявлення маніпуляційних можливостей використання досліджуваного явища.

Концепт LIBERTÉ – складне ментальне утворення, яке реалізується в різних самостійних частинах мови [1, 297]. Основним граматичним вираженням концепту звичайно є іменник. Дослідження політичної сфери надало змогу виокремити основні групи іменників, які використовуються в агітаційних промовах політичних діячів Франції. У політичних текстах найуживанішими є іменникові граматичні форми. Представлені приклади подаються, виходячи з частотного принципу: від найуживаніших до малочисельних.

Політичні тексти відзначаються наявністю специфічних знаків мовної реальності, які використовуються для позначення самої свободи (*libre, liberté, exemption, libre arbitre*), її характерних ознак (*immunité, intimité, volonté, prospérité, dispense, faculté, familiarité*), офіційного статусу (*indépendance, l'unité, franchise*), політичного режиму (*autonomie, libération, démocratie*).

“**La libre circulation, oui. Les flux migratoires incontrôlés, non. Je veux prendre un engagement de la même portée s'agissant du libre-échange. L'Europe est ouverte**” [7, від 13.03.2012]. (Вільне пересування – так. Неконтрольовані міграційні потоки – ні. Я хочу взяти на себе зобов'язання, які стосуються вільної торгівлі. Європа відкрита). Звернемо увагу, що в текстах політиків Франції використовуються паралельні форми іменників на позначення однини і множини (*liberté, libertés, libérateurs*), що залежить від обсягу, широти значення та окреслення кола застосування цієї характеристики. Множинні форми, утворені за допомогою додавання закінчення -s (-es) до основи іменника, головним чином виражають політичну, юридичну наповненість тлумачення концепту, LIBERTÉ, тоді як однина вказує на конкретний вид необмеженої діяльності, стану.

З метою вираження негативної оцінки в політичному дискурсі використовуються антоніми. Виокремлюємо назви на позначення антисвободи (*violence, contraintes, l'esclavage, servage, empiècement*); невірний стан (*contrôle, chantage, condamné, pression, fonctionnement*); назви соціального положення людини (*tyrannie, prisonniers, ouvrier,*

employé); процеси (**restrictions, abus, rétrécissement, convolution**); офіційний статус (*discrimination, dépendance, l'occupation*); політичні режими (*dictature, le totalitarisme, l'autoritarisme, nazisme*).

“Parce qu'elle est abîmée, défigurée, salie. Abîmée par l'indécence des inégalités et la violence des discriminations; défigurée par l'arrogance des pouvoirs de l'argent, le poison des divisions et des concurrences à outrance; salie par le racisme banalisé du Front national et d'une partie grandissante de l'UMP” [4, від 15.12.2012].

Іменники з таким протилежним значенням несуть додаткове смислове навантаження. Наведені антоніми формують відповідний образ супротивника в передвибірчій гонці, висвітлюють у гіршому світлі програмні позиції, що дозволяє привернути увагу та переконати аудиторію щодо правдивості власних поглядів.

Позначення характерних ознак свободи відбувається завдяки використанню **прикметників**, які надають специфічний відтінок слову, у цьому випадку пов'язаного з досліджуваним концептом. У політичних промовах знаходимо синонімічні та антонімічні лексеми, які розподіляємо за тематикою:

1) характеристика об'єкта: синонімія – *libre, indépendant, libertaire, vacant*; антонімія – *saisi, brute, amoral*. Наприклад:

“Il doit être libre de toutes appartenances, de toutes idéologies, de tout systématisme. Il ne doit incarner que l'intérêt général. C'est son ascèse, sa référence ultime, sa singularité” [7, від 13.03.2012];

2) ознака, опис стану, режиму (синонімія) – *indépendante, démocratique, mobilisé, débarrassé, autonome*; антонімія – *dépossédée, limitant*.

“Voilà comment je veux réconcilier la France qui se sent fragilisée, qui se sent menacée d'être dépossédée de tout ce à quoi elle tient et la France qui veut répondre à l'appel du grand large, qui veut conquérir le monde” [7, від 13.03.2012];

3) властивості діяльності (синонімія) – *individuel, national réhabilités, professionnel, pluraliste*; антонімія – *jugé, discriminé, refoulée, arbitraire*. Наведені прикметники представляють властивості концепту LIBERTÉ, характерні для політичного дискурсу Франції XXI століття, як основної ознаки суспільної цінності народу. Наведемо приклад:

“Je veux remercier tous ceux qui étaient donc présents, et notamment les élus ce matin pour dire leurs inquiétudes face aux manipulations électorales, face à l'étranglement des collectivités locales. Mais aussi tous ceux qui, cet après-midi, sont venus nous dire pourquoi ils défendaient les libertés individuelles et collectives” [3, від 22.10.2011].

Використовуються прикметники зі збільшеним ступенем ознаки, що є характерним для французького політичного дискурсу. Наявні прикметникові форми, які вживаються в поєднанні з підсилювальним прислівником *plus*, що стоїть перед прикметником *libéral*:

“Alors, je pose solennellement la question, pourquoi ce que les États-Unis, pays **le plus libéral** du monde, s'autorisent, l'Europe se l'interdirait” [7, від 13.03.2012]. Такий вид семантизації концепту акцентує увагу на головній думці оратора, подає інформацію сильніше, інтенсивніше, навіть у тому випадку, якщо в реальності промова не відзначається настільки високим ступенем вияву.

Погоджуючись з А. Солохіною [2, 167], зазначаємо, що концепт LIBERTÉ є бінарними, тому в політичному дискурсі Франції XXI століття використовуються дієслова як на позначення дії отримання свободи, так і такі, що призводять до її втрати, тобто знову спостерігаємо синонімічні та антонімічні значення. Дослідниця виокремлює чотири групи дієслів, які ми проаналізували, співвідносячи з досліджуваною нами сферою вживання.

У політичних промовах наявні дієслова на позначення процесу **набуття свободи**, які виражають дії на звільнення від певних обмежуючих факторів:

1) виконання законів, владних приписів – *libérer, garantir, affranchir*.

“C'est pour rendre à la France et aux Français la maîtrise de leur destin, pour nous **libérer** des marchés financiers, que je veux réduire les déficits et l'endettement” [7, від 13.03.2012];

2) обов'язків – *émanciper, débloquer, débarrasser* та ін.:

“Le chef de l'Etat l'a très concrètement appelée à se doter d'un “gouvernement économique” à **débloquer** immédiatement 6 milliards pour lutter contre le chômage des jeunes” [4, від 21.05.2013];

3) невизначених, невказаних факторів – *maîtriser, défendre, mobiliser* та ін.:

“Ces chiffres montrent que la majorité doit rester très **mobilisée** pour assurer la sécurité alors que la délinquance évolue rapidement. Renforcer la sécurité des Français, **c'est garantir leur liberté!**” [7, від 13.12.2010].

Наступна група – дієслова на позначення процесу **наділення свободою**:

1) дозвіл – *laisser, permettre* та ін.:

“Le climat de violence et de tension, entretenu par son intransigeance, pourrait lui **permettre** de se présenter comme l'unique rempart contre le chaos” [7, від 06.06.2012];

2) відкриття чого-небудь, звільнення від певних обмежуючих факторів – *déverrouiller, ouvrez* та ін.:

“Je veux lancer un appel ici à la classe ouvrière: **ouvrez** les yeux, je sais que vous êtes en train de les **ouvrir**, parce qu'il y a des protestations partout, mais **ouvrez** les yeux pour que cette protestation soit plus forte” [6, від 02.07.2009].

Група дієслів на позначення процесу **втрати свободи** – нечисленна, що зумовлено невластивістю для особистості переходити самостійно, добровільно зі стану свободи в стан несвободи. Ця група містить такі одиниці:

1) дієслова на позначення підпорядкування – *obéir, soumettre* та ін.:

“*L’homme politique se présente de moins en moins comme quelqu’un à qui **obéir**, mais comme une chose à consommer*” [5, від 10.05.2013];

2) визначення меж (подана підгрупа властива для французького політичних дискурсів) – *limitée* та ін.:

“*Telle qu’envisagée par l’actuelle administration, la NMD est fondamentalement **limitée** dans ses capacités, puisqu’il s’agit de stopper une **attaque** de quelques dizaines de têtes tout au plus lancées par un “rogue state”*” [6, від 14.06.2000].

У французькому політичному дискурсі не зустрічаємо дієслів на позначення самотійної, добровільної втрати свободи, її ознак.

Остання група дієслів – дієслова на позначення процесу **позбавлення волі** – найчисленніша, що визначає значну кількість ситуацій позбавлення людини волі або загрози її свободі. Оскільки особливість психіки людини полягає в тому, що позитивні явища нейтралізуються, а негативним приділяється більша увага, можна зробити висновок, що ситуація позбавлення волі визнається ненормальною. Широко й різноманітно представлені дієслова цієї групи демонструють цінність свободи для людини [2, 168]. До цієї групи ввійшли:

1) дієслова на позначення закриття, просторового обмеження об’єкта – *arrêter, barricader, bloquer* та ін.:

“*Clémenceau fait intervenir l’armée et crie au complot bonapartisto-communiste. Il en profite pour faire **arrêter** la direction de la CGT et **bloquer** la lutte pour la journée des 8 heures*” [6, від 9.03.2004];

2) дієслова із значенням обмеження дихання, руху – *to constrain, to constrict, to clamp down; entraver, compresser, garder* та ін.:

“*Pour les deux associations, cette occupation vise “non pas à **entraver**, mais à accélérer le processus” de réquisitions lancé par la ministre du Logement, Cécile Duflo*” [5, від 02.01.2013];

3) дієслова на позначення безпосереднього обмежувального впливу на об’єкт – *arrêter, capturer, détruire* та ін.:

“*Leur mission officielle comprend : le recueil d’informations sur l’ennemi ; l’action directe pour **détruire** des objectifs, éliminer ou **capturer** des ennemis*” [6, від 12.06.2012];

4) дієслова із значенням примусу – *contraindre, commande, imposer, forcer, lier* та ін.:

“*Outre la restructuration du secteur public, la loi adoptée qui ne comporte qu’un seul article, une pratique récurrente pour **contraindre** les députés de voter l’ensemble des dispositions*” [5, від 29.04.2013];

5) дієслова із значенням підпорядкування – *conquérir, subordonner* та ін.:

“*Il faut **imposer** une déclaration et **subordonner** l’ouverture de la procédure collective, non à la cessation des paiements, mais à l’existence*

d'une situation qui conduit inexorablement à une cessation des paiements" [6, від 27.03.2003];

6) дієслова із значенням заборони – *interdire*:

*"Je trouve insupportable qu'on veuille nous **interdire** de nous préoccuper de ce qui nous regarde directement: la sécurité de notre territoire, et celle de nos enfants"* [5];

7) дієслова із значенням обмеження в суспільно-політичному житті – *terroriser, dépendre*:

*"La future qualité de notre relation avec Kiev va largement **dépendre** de la qualité de la démocratie en Ukraine et de ses réformes intérieures"* [6, від 25.01.2005];

8) дієслова із значенням відчуження, захоплення – *saisir, occuper* та ін.:

*"Le général Nasser Youssef devrait **occuper** le poste de ministre de l'Intérieur"* [6, від 02.10.2003];

9) дієслова із значенням протидії – *retarder, entraver, empêcher, hamper* та ін.:

*"Quand un professeur, avec un grand courage, s'est interposé pour **empêcher** la **violence** d'élèves contre d'autres, il a été reçu dans les 24 h par le Président de la République"* [5];

10) дієслова із значенням визначення меж – *restreindre*:

*"Mais le droit des marques est depuis régulièrement invoqué pour **restreindre** la liberté d'expression"* [6, 31.03.2004].

Цікавим фактом є використання експресивних **прислівників**, які виражають посилене емоційне забарвлення, дійсний стан речей, що не може піддаватися обговоренню, критиці.

У текстах французької політичної сфери знаходимо **прислівники**, які розкривають оцінне ставлення, виходячи з демократичних принципів: *violemment, librement*. Подані прислівники представляють собою протилежні значення, антонімію, що пояснюється змогою вільного висловлювання щодо офіційного ладу країни. У словотвірному аспекті зазначимо, що вони утворюються за допомогою суфікса **–ment** і прикметників жіночого роду. Наведемо приклади:

*"Sur la réforme de nos institutions, qui a pourtant donné des pouvoirs sans équivalent au Parlement, la gauche a trouvé le moyen d'y être **violemment hostile**"* [7, від 29.01.2012].

Підсумовуючи вищесказане, зробимо висновок, що в політичному дискурсі Франції XXI століття реалізація засобів репрезентації концепту LIBERTÉ відбувається в різних самостійних частинах мови (іменник, прикметник, дієслово, прислівник). Прикметникові граматичні форми характеризуються наявністю різних за емоційним забарвленням відповідників, реалізуючись у поєднанні з іменниками, узгоджених у часі, роді. Складена форма прикметників указує на піднесений стан, вищий ступінь зазначеного явища. Незважаючи на те, що основним

граматичним вираженням концепту є іменник, політики послуговується переважною кількістю дієслів (42%), що наділяє політичний дискурс більшою процесуальністю, дієвістю. Оскільки головною метою промов є мобілізація електорату для зміни ситуації, використання маніпулятивних стратегій у поєднанні з операційністю щодо відстоювання та збереження свободи дозволяє переконати націю в необхідності дії. Використання синонімів та антонімів надають текстам різного емоційного та морально-етичного забарвлення, завдяки чому досягається результат заміни прямого називання явища на більш завуальованим, пом'якшеним або, навпаки, підсиленним для здійснення маніпулятивного впливу.

Перспективою подальшого дослідження полягають у вивченні синтаксичних і стилістичних форм реалізації концепту LIBERTÉ в політичному дискурсі Франції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нікішина Т. І. Сфери актуалізації концептів СВОБОДА, FREEDOM, LIBERTÉ в політичному дискурсі країн / Т. І. Нікішина // Наукові записки. – Вип. 127. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім.В.Винниченка, 2014. – С. 297–300.

2. Солохина А. С. О культурном концепте “свобода” / А. С. Солохина // Антология концептов. – М. : Гнозис, 2007. – С. 165–182.

3. Le Site Officiel de Front National [Le Ressource électronique]. – Mode d'accès : <http://www.frontnational.com>.

4. Le Site Officiel de Parti Communiste Français [Le Ressource électronique]. – Mode d'accès : <http://www.pcf.fr>.

5. Libération [Le Ressource électronique]. – Mode d'accès : <http://www.liberation.fr>.

6. Voltaire [Le Ressource électronique]. – Mode d'accès : <http://www.voltairenet.org/fr>.

7. Union pour un mouvement populaire. Le Site Officiel [Le Ressource électronique]. – Mode d'accès : <http://www.u-m-p.org>

Стаття надійшла до редакції 12 березня 2018 року